

Module 11: concept

Experimenteel lesprogramma nieuwe economie

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

2010© Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede

Het auteursrecht op de modules voor Economie berust bij SLO.

Voor deze module geldt een Creative Commons Naamsvermelding-Niet-Commercieel-Gelijk delen 3.0 Nederland licentie (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/nl/>) Aangepaste versies van deze modules mogen alleen verspreid worden indien het colofon vermeld wordt dat het een aangepaste versie betreft, onder vermelding van de naam van de auteur van de wijzingen. Gebruiker mag geen wijziging aanbrengen in de auteursrechtvermelding.

SLO en door SLO ingehuurde auteurs hebben bij de ontwikkeling van de modules gebruik gemaakt van materiaal van derden. Bij het verkrijgen van toestemming, het achterhalen en voldoen van de rechten op teksten, illustraties, enz. is de grootst mogelijke zorgvuldigheid betracht. Mochten er desondanks personen of instanties zijn die rechten menen te kunnen doen gelden op tekstgedeeltes, illustraties, enz. van een module, dan worden zij verzocht zich in verbinding te stellen met SLO.

De modules zijn met zorg samengesteld en getest. SLO aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor onjuistheden en/of onvolledigheden in de module. Ook aanvaardt SLO geen enkele aansprakelijkheid voor enige schade, voortkomend uit (het gebruik van) deze module.

Informatie

SLO, VO tweede fase
Postbus 2041, 7500 CA Enschede
Telefoon (053) 4840 421
Internet: www.economie.slo.nl

Geachte gebruiker

U heeft zojuist een bestand geopend met experimenteel lesmateriaal dat is gebruikt in de pilot voor het nieuwe economieprogramma. Dit lesmateriaal kunt u naast uw lesmethode gebruiken om opgaven (of series van opgaven) in te zetten of bijvoorbeeld als toetsmateriaal te gebruiken. Dit materiaal is "in ontwikkeling", dat wil zeggen dat hier aan wordt gewerkt zodat we onze leerlingen beter kunnen bedienen en/of de mogelijkheden van ons programma optimaler kunnen benutten. Wij stellen het dan ook zeer op prijs indien u uw ervaringen met ons zou willen delen. Verbeteringen, aanvullingen, onvolkomenheden, noem maar op. U doet ons en uw collega's in het land hier een groot plezier mee. Vanzelfsprekend stellen wij het ook zeer op prijs indien u ons uw ideeën, toetsen, PTA's, experimenten etc. laat zien.

Op de website <http://economie.slo.nl> treft u meer informatie

Inhoud

Voor de docent

5

1.	Markten	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
2.	De vraag	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
3.	Het Aanbod	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.	Vraag en Aanbod	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
5.	De arbeidsmarkt	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
6.	Tot slot	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

Inleiding

1 Inleiding

Het belang van informatie voor het functioneren van de markt wordt geïllustreerd.

2 De verzekeringsmarkt

In deze paragraaf komen de basisbegrippen risico, risicomijdend gedrag en verzekeren aan de orde en wordt het begrip asymmetrische informatie ingeleid.

3 Effecten van onvolledige en asymmetrische informatie

In paragraaf 3 wordt duidelijk op welke wijze de allocatie door onvolledige en asymmetrische informatie negatief wordt beïnvloed. De twee sporen waarlangs de analyse zal lopen zijn die van de averechtse selectie en het morele wangedrag.

4 Contexten averechtse selectie en moreel wangedrag

In paragraaf 4 wordt een aantal contexten behandeld waarbinnen zich het verschijnsel asymmetrische informatie voordoet, zoals:

1. de arbeidsmarkt
2. de bloedmarkt
3. de (zorg)verzekeringsmarkt
4. Tot slot zal aandacht worden besteed aan het bestaan van asymmetrische informatie in de sociale zekerheid .

1. Inleiding: het belang van informatie voor het functioneren van de markt

De in module 7 geïntroduceerde marktform volledig vrije mededinging, waarin het prijsmechanisme onbelemmerd zijn werk kan doen, is in de modules 8, 9 en 10 kritisch tegen het licht gehouden. In die modules zijn (praktijk)situaties besproken, waarin de marktwerking faalt of zelfs geheel afwezig is.

Achtereenvolgens is geconstateerd dat,

- 1) er op markten soms partijen zijn die meer macht bezitten dan andere
- 2) op de markt de productie van collectieve goederen niet tot stand komt
- 3) zich bij de productie van goederen en diensten externe effecten kunnen voordoen

Het resultaat van dit marktfalen is steeds een niet-efficiënt gebruik van productiefactoren, zoals in de vorige modules bleek.

Een vierde aspect dat van belang is voor een goede marktwerking is de aanwezigheid van volledige informatie voor alle betrokken marktpartijen. Er is sprake van volledige informatie wanneer alles dat van invloed kan zijn op de beslissing van vragers en aanbieders bij elke betrokken partij bekend is en begrepen wordt.

Zo is bijvoorbeeld in een zorgverzekeringsmarkt, waarin sprake is van volledig vrije mededinging, de verzekeraar volledig geïnformeerd over de gezondheidstoestand van de verzekerde en krijgt de verzekerde een premie in rekening gebracht die geheel gerelateerd is aan de te verwachten kosten. Echter, in werkelijkheid is bij het aangaan van transacties vaak sprake van onvolledige informatie of van asymmetrische informatie: op de verzekeringsmarkt weet de verzekerde vaak meer van zijn eigen gezondheid dan de verzekeraar.

Dergelijke situaties van onvolledige informatie en asymmetrische informatie leiden tot marktfalen. In deze module gaan we deze vorm van marktfalen verder bestuderen.

Klaslokaalexperiment: Wie weet wat?

In het eerste spel krijgt elke speler vijf kaarten open op tafel, de spelers kunnen elke weddenschap aangaan die zij willen en de beste combinatie (het totaal aantal punten van de vijf kaarten) wint. In het tweede spel krijgt elke speler vijf kaarten, waarvan er sommige open liggen en anderen niet. Zonder naar hun bedekte kaarten te kijken, kunnen de spelers hun inzet bepalen, de bedekte kaarten worden vervolgens omgekeerd en de hoogste combinatie wint. Het derde spel verloopt net als het tweede behalve dat de spelers hierbij hun eigen bedekte kaarten mogen bekijken. Ook hier wordt ingezet, de bedekte kaarten worden omgekeerd en de hoogste combinatie wint.

Bron: <http://www.sociosite.net/organization/TK/2TK.html#SPELLETJE>

Bron 1: Sardientjes vangen.

Ergens voor de kust bij Badagara, een kustplaatsje in het zuiden van India, komt een visser de haven binnen met een uitzonderlijk goede vangst sardientjes. De visser verwacht bij zijn collega's ook een goede vangst en daarmee een (zeer) lage prijs op de vismarkt. De visser overweegt daarom met zijn vangst naar een andere haven te varen in de hoop dat de vissers daar een mindere vangst hebben. Echter, ook daar kan de vangst hoog zijn en zijn winst uiteindelijk lager. Of erger nog, in zijn zoektocht naar een vismarkt waar het aanbod lager is, bestaat de kans dat hij tegen of na sluiting van de markt aankomt en gedwongen wordt zijn bederfelijke waar terug te geven aan de zee.

Bovenstaande situatie is verre van efficiënt voor zowel de vissers als de visconsumenten. Uit onderzoek bleek dat vanwege het risico dat samengaat met het zoeken naar een nieuwe markt de vissers op hun eigen vismarkt bleven aanbieden. Het gevolg was dat regelmatig vissers uit Badagara gedwongen waren vis weg te gooien, terwijl op de vismarkt 15 kilometer verderop voldoende kopers waren. Het gebrek aan informatie zorgde er ook voor dat de sardientjesprijs langs de Indiase kust grote schommelingen kende.

Het jaar 1997 is het jaar waarin de mobiele telefoon uitkomst brengt voor de lokale vissers. De vissers waren hierdoor in staat om snel (nog op zee) de vraag naar vis op de lokale markten te peilen. Robert Jensen, onderzoeker aan de universiteit van Harvard, constateerde dat tot wel 35% van de vissers naar andere vismarkten voeren dan hun thuishaven. Daarnaast zag Jensen dat er nauwelijks vis werd verspild en de prijschommelingen afnamen. De winsten van vissers stegen met 8%, terwijl de consumenten 4% minder voor de vis betaalden.

Uit: The Economist, 12 mei 2007 (vertaald en bewerkt)

Opdracht 1: Onvolledige informatie kost surplus

- a) Leg uit waarop de onvolledige informatie, waarvan in bron 1 sprake is, betrekking heeft.
- b) Leg uit waarom vissers er regelmatig voor kozen (een deel van de) vis weer overboord te gooien.
- c) Citeer het tekstgedeelte waaruit blijkt dat de komst van de mobiele telefoon de totale sardientjesmarkt voor de kust van India efficiënter heeft gemaakt.

Wanneer informatie op een markt niet volledig of asymmetrisch is, heeft dat gevolgen voor de allocatie (de verdeling) van productiefactoren. Deze is dan mogelijk niet optimaal, zoals in het voorbeeld van de sardientjesvissers. In paragraaf 3 wordt de situatie van deze vissers verder geanalyseerd.

Er zijn markten die zeer gevoelig zijn voor het ontstaan van asymmetrische informatie. In het bijzonder doelen we hier op de verzekeringsmarkt. In paragraaf 2 zullen we een aantal basisbegrippen die samenhangen met de verzekeringsmarkt behandelen en verder kennismaken met situaties van asymmetrische informatie

2. De verzekeringsmarkt

Mensen houden over het algemeen niet van onverwachte gebeurtenissen. In deze paragraaf wordt duidelijk dat er ook in de oudheid voorbeelden zijn van mensen die proberen risico's uit te bannen, risico's te mijden of de (financiële) gevolgen van eventuele schade te delen met een groep mensen door verzekeringen af te sluiten.

Opdracht 2: Verzekeren (in de oudheid)

- a) Geef een voorbeeld waaruit blijkt dat individuen geneigd zijn meer risico's te lopen als ze verzekerd zijn.

Bron 2

Hammoerabi de zesde en grootste koning van Babylon (1728 -1682 v.Chr.) was behalve krijgsman ook de eerste wetgever uit de geschiedenis. Hij verzamelde allerlei plaatselijke regelingen en voorschriften tot een 300 pagina's tellend wetboek, dat zijn sporen nog toont in de Codex van Justinianus en de Code Napoleon. In dit wetboek vindt men ook een regeling voor de deelnemers aan eenzelfde karavaan, dat als een hunner door diefstal of andere oorzaak buiten zijn schuld een ezel verloor, de schade door allen tezamen zou worden vergoed.

(Uit: Inleiding tot de algemene assurantiëwet, H. van Barneveld, zevende druk, 1970)

- b) Noem de drie voorwaarden waaraan, volgens bron 2, moet worden voldaan wil er tot schadevergoeding worden overgegaan.

In het bovenstaande voorbeeld kun je van te voren proberen te peilen hoe groot de kans is dat je moet meebetalen aan de diefstal van een ezel van een deelnemer aan de karavaan waaraan jij wilt deelnemen.

Hieronder volgen vijf factoren waarop je zou kunnen letten:

- route
  - aantal deelnemers
  - de gezondheid van de ezels die mee reizen
  - de waarde van de spullen die vervoerd worden
  - de oplettendheid van de deelnemers
- c) Beschrijf voor elke factor welke relatie er is met de hoogte van het risico dat gelopen wordt tijdens zo'n karavaan. Geef ook aan of het een positieve of een negatieve relatie is.

Een groter aantal deelnemers aan de karavaan geeft een hoger risico op diefstal, omdat er simpelweg meer dieren meegaan. Het verlaagt ook het risico, omdat het beroven van een grote karavaan gevaarlijker is dan het beroven van een kleine karavaan. Bovendien is bij een groot aantal deelnemers de prijs die per deelnemer betaald moet worden als er een ezel wordt gestolen lager. Had men besloten dat iedereen (van te voren) een bedrag moest betalen dan was toen al sprake van het woord premie.

In de laatste bron uit de oudheid is het begrip premie wel goed te herkennen.

Bron 3

Collegie in Rome is echt een benadering van ons verzekeringssysteem. Ten tijde van de republiek kende men Collegia voor patriciërs en voor plebejers. Het waren een soort plaatselijke begrafenisverenigingen op religieuze basis. Onder het Keizerrijk kwamen speciale Collegia Tenuiorum op ten behoeve van de mindere man en zelfs van de slaven. De leden betaalden een koopsom van 100 setertiën en een maandelijkse bijdrage, waar tegenover hun verzekerd werd dat voorkomen zou worden dat na hun overlijden hun lichaam, bij wijze van "begrafenis van de armen", in een diepe gemeenschappelijke put zou worden geworpen. Integendeel, een eerlijke begrafenis zou hun deel zijn. De premie hield niet verband met de leeftijd. Als de kas te kort schoot werd zij door de keizer of door welgestelde burgers aangevuld. Ook kende men Collegia militum, die naast het doel nog financiële bijstand beoogden voor demobiliserende militairen. De begrafenisvoorziening was uiteraard in zoverre beperkt, dat zij niet van toepassing was op sneuvelen op het slagveld.

(Uit: Inleiding tot de algemene assurantië kennis, H. van Barneveld, zevende druk, 1970)

- d) Op grond van welk argument zou leeftijd wel een rol moeten spelen bij het vaststellen van een begrafenispremie?
- e) Noem twee verzekeringen (van tegenwoordig) waar leeftijd wel degelijk van invloed is op de hoogte van de premie?
- f) Leg uit waarom de begrafenisverzekering niet van toepassing was op sneuvelen op het slagveld.

Deze vorm van verzekeren komen we tegenwoordig nog steeds tegen. De verzekerde betaalt periodiek een premie voor het geval een bepaalde maar onzekere gebeurtenis plaatsvindt. Mocht deze dan plaatsvinden dan legt de verzekerde de financiële gevolgen ervan neer bij de verzekeringsmaatschappij.

Opdracht 3*: Verzekering op YouTube

Bekijk het filmpje "How does insurance work?", waarin het belang van solidariteit en risicospreiding in 2 minuten duidelijk wordt weergegeven

(<http://www.youtube.com/watch?v=nXfGeMNnBsM>).

- a) Welke begrippen (concepten) uit de verzekeringswereld herken je in het filmpje?

Opdracht 4*: Hoe bereken je de premie?

In het kader van een praktische opdracht wil je onderzoeken of een verzekering voor mobiele telefoons en iPods winstgevend kan zijn. Daarvoor wil je eerst duidelijkheid krijgen over het begrip premie. Aangezien er over diefstal van mobiele telefoons weinig gegevens bekend zijn, gebruik je onderstaande bron.

Bron: autodiefstallen in stuks in de eerste 6 maanden van 2005

- a) Leg uit welke informatie je uit deze bron kunt halen.
- b) Noem twee redenen waarom deze bron niet geschikt is voor je nog op te richten verzekering. Licht beide redenen toe.

Uit de bron zou je de volgende conclusies kunnen trekken:

1. In Groningen zijn mensen blijkbaar zuiniger op hun auto dan mensen in Maastricht.
  2. In Friesland zijn de premies van een autoverzekering ongeveer 10 procent van die in Rotterdam.
  3. Het is beter dat mensen uit de groenste (donkerste) regio's deze cijfers niet kennen anders zou niemand zich daar verzekeren.
  4. Als je je wilt verzekeren kun je als Rotterdammer je auto het beste op de naam van je broer uit Zeeland zetten.
- c) Welke van de bovenstaande conclusie(s) is/zijn voorbarig? Motiveer het antwoord
  - d) In welke conclusie(s) zie je een voorbeeld van asymmetrische informatie? Motiveer het antwoord.

Je wilt de gegevens over autodiefstal gebruiken om te oefenen met premieberekeningen. Met deze oefening wil je straks een goede inschatting kunnen maken of een verzekering voor mobiele telefoons winstgevend kan zijn.

Je vermoedt dat je aan *het aantal* gestolen auto's in de regio Zwolle niet zoveel hebt. Je wilt weten *hoeveel procent* van de auto's gestolen wordt. In 2005 stonden er in diezelfde regio 300.000 auto's geregistreerd. Dat betekent dat in de regio Zwolle in een halfjaar 0,05 procent van alle auto's wordt gestolen.

Stel de gemiddelde dagwaarde van een auto in de eerste zes maanden van 2005 op € 15.000,-. Vervolgens ga je er vanuit dat voor 40 procent van de auto's een verzekering tegen diefstal is gesloten. Van andere kosten dan schadevergoeding wordt in dit voorbeeld afgezien.

- e) Bereken hoe hoog de jaarpremie moet zijn als de verzekeringsmaatschappij in deze regio alle schades vergoedt en genoeg neemt met kostendekking.
- f) Welke invloed heeft het op de hoogte van de premie als slechts 10 procent van de auto's tegen diefstal verzekerd is, uitgaande van dezelfde voorwaarden? Motiveer het antwoord.

Om antwoord te kunnen geven op de twee vorige vragen ben je ervan uitgegaan dat het gemiddelde diefstal percentage onder de auto's die verzekerd zijn gelijk is aan het diefstal percentage van de regio.

- g) Leg uit waarom je hier niet vanuit kunt gaan.

Stel dat een auto die verzekerd is vier keer vaker gestolen wordt dan een gemiddelde auto in de regio Zwolle.

- h) Bereken opnieuw de premie die nu tot stand komt, als je uitgaat van de gegevens in de beginsituatie.

Opdracht 5*: Verzeker je mobiel!

Als praktische opdracht moet je dus onderzoeken of het mogelijk is op jouw school een verzekering voor mobiele telefoons en iPods te beginnen. Alleen de leerlingen van de school kunnen zich verzekeren.

Je beperkt je tot een diefstalverzekering. Voorwaarde om in aanmerking te komen voor vergoeding is dat het duidelijk moet zijn dat de mobiele telefoon of iPod tijdens schooltijd gestolen is en er moet aangifte worden gedaan bij de directeur. Bij bewezen diefstal wordt de nieuwwaarde van het apparaat vergoed. Eventuele beltegoeden worden niet vergoed.

De bereidheid van leerlingen om zich te verzekeren tegen diefstal hangt af van de premie die ze moeten betalen. Je veronderstelt dat dit verband wordt weergegeven door de volgende vraagfunctie:

$Q_v = -40P + 0,8a$, waarbij a het totaal aantal leerlingen is op jouw school, P de jaarpremie en Q_v het aantal leerlingen dat zijn/haar mobiele telefoon of iPod wil verzekeren.

- a) Geef een verklaring voor de $0,8a$ in de vraagfunctie.
- b) Leg uit dat bij een zeer lage premie deze $0,8a$ waarschijnlijk geen goede veronderstelling is.

Om tot berekeningen over te kunnen gaan, moet eerst een schatting worden gemaakt van een aantal belangrijke variabelen.

- c) Maak zelf een schatting van:
  - het totaal aantal leerlingen op jouw school
  - de gemiddelde prijs van een mobiele telefoon/iPod
  - het percentage van alle telefoons/iPod dat per jaar op jouw school gestolen wordt.
  - de jaarpremie die je zou willen vaststellen

Er wordt voorlopig alleen rekening gehouden met de kosten van de telefoons/iPods die moeten worden vergoed.

- d) Toon met een berekening aan, uitgaande van de gemaakte schattingen, of de vastgestelde jaarpremie winst oplevert.
- e) Bereken welke premie een break-evenpunt oplevert.
- f) Met welke opofferingskosten is nog geen rekening gehouden?

Het is de vraag of de groep leerlingen die zich wel verzekert representatief is voor de totale groep leerlingen op school met een mobiele telefoon/iPod.

- g) Leg uit in wel opzicht deze groep mogelijk niet representatief is.

Een verzekering kan het gedrag van de verzekerde beïnvloeden. Hierbij wordt afgezien van frauduleus handelen.

- h) Welke van de gemaakte schattingen kan door de diefstalverzekering worden beïnvloed en welk effect heeft dit op het eerder berekende resultaat?

Een verandering in het gedrag kan invloed hebben op de premie die in rekening gebracht moet worden.

- i) Beschrijf hoe hierdoor het bestaan van deze verzekeringsmarkt wordt bedreigd.

3. Effecten van asymmetrische informatie

In deze paragraaf zal aan de hand van een aantal contexten worden vastgesteld of er sprake is van asymmetrische informatie en zal verder worden ingegaan op de gevolgen ervan voor het functioneren van de markt. In eerste instantie kijken we opnieuw naar de verzekeringsmarkt. Daarna worden ook de gevolgen van asymmetrische informatie voor de werking van goederenmarkten onderzocht.

Asymmetrische informatie kan leiden tot averechtse selectie en tot moreel wangedrag

Een verzekeraar weet vooraf vaak niet wat voor vlees hij in de kuip heeft. Zo zul je het liefst mobieltjes verzekeren van mensen bij wie het risico van diefstal klein is. Deze mensen zijn echter minder snel geneigd een verzekering af te sluiten en juist de mensen die veel risico lopen zullen zich verzekeren. Uiteindelijk zal de verzekeringsmaatschappij vooral mensen verzekeren die een hoog risicoprofiel hebben en waarschijnlijk vaak aanspraak doen op hun verzekering (i.v.m. diefstal). Voor de verzekeraar is deze ontwikkeling dus verre van ideaal. Dit verschijnsel heet averechtse selectie en wordt veroorzaakt door kenmerken van de verzekerde die de verzekeraar onbekend zijn. Averechtse selectie kan ertoe leiden dat een markt uiteindelijk geheel verdwijnt.

Averechtse selectie wordt ook wel *negatieve selectie* genoemd, omdat voor de verzekeraar een groep over blijft met een hoger risico, waardoor zijn bedrijfsresultaat negatief wordt beïnvloed.

Eenmaal verzekerd, heeft de verzekerde de neiging ander, dat wil zeggen, risicovoller gedrag te gaan vertonen. Dit verschijnsel wordt moreel wangedrag (moral hazard behaviour of kortweg moral hazard) genoemd en zorgt voor onnodige kosten en dus inefficiënties.

Context: De fietsverzekering

Bron 4: Brief gericht aan de redactie van het tv-programma Kassa.

Mijnheer, mevrouw,

Mijn vrouw heeft in het verleden een fietsverzekering afgesloten. Nu is de fiets van mijn vrouw gestolen bij het busstation in Brielle. Zij heeft aangifte gedaan bij de politie. (ook vermeld dat er camera beelden zijn gemaakt!) Ook heeft ze de verzekeringsmaatschappij op de hoogte gebracht en twee sleutels van het slot opgestuurd. Eén was de originele sleutel, de ander was een kopie. Zij was namelijk in het verleden een sleutel kwijt geraakt. Dus wat doet een normaal persoon, hij laat een sleutel bij maken. Want je hebt gelukkig nog een reserve sleutel. De verzekering stuurt een bericht dat er geen vergoeding kan plaats vinden! Er moeten namelijk 2 originele sleutels overhandigd worden! Dus als je een nieuwe fiets koopt moet je meteen 2 kopieën laten maken van de sleutel. Wij hebben sterk het vermoeden dat zij niet willen vergoeden! Wat kunnen wij doen om ons recht te krijgen?

Met vriendelijke groet,

J. Jansen

Bron: 7 oktober 2008 Vara.kassa online

Opdracht 6: De fietsverzekering, kassa!

- a) Leg uit of het feit dat er camerabeelden zijn gemaakt van invloed kan zijn op het al of niet uitkeren door de verzekeringsmaatschappij.

- b) Noem drie factoren waarvan de hoogte van de premie voor de diefstalverzekering van een fiets afhankelijk is?
- c) Noem drie andere kosten dan de schadekosten waarvoor de verzekeringsmaatschappij de premie ook gebruikt.
- d) Ben je het eens met de volgende zienswijze van de verzekeringsmaatschappij? Motiveer je keuze.
 "Laat je het fietssleuteltje in de fiets zitten, dan geef je aanleiding tot diefstal."

Ben je verzekerd of niet verzekerd, dat is de kwestie.

Iedereen kan zich wel een voorstelling maken van de verleidingen die ontstaan zodra men zich heeft verzekerd. Stel je voor dat je in een bioscoopzaal zit en de film gaat net beginnen. Op dat moment realiseer je je dat je fiets weliswaar op slot staat, maar dat je het extra kabelslot niet hebt gebruikt. Wat ga je doen?

Als je fiets verzekerd is tegen diefstal, is het waarschijnlijk dat je rustig blijft zitten en de film gaat kijken. Het hebben van deze verzekering heeft invloed op je gedrag. Je bent immers verzekerd en je kunt de eventuele schade verhalen op de verzekeringsmaatschappij. Dus de kosten van de schade of het verlies door diefstal voel je niet in je eigen portemonnee. Mensen gaan hierdoor nalatig of meer risicovol gedrag vertonen. Door dit morele wangedrag (moral hazard behaviour) neemt de kans op schade of diefstal juist toe. Moreel wangedrag is wat anders dan fraude. Moreel wangedrag vindt legaal, dat wil zeggen binnen de polisvoorwaarden, plaats.

Het feit dat moreel wangedrag de schadekans vergroot, betekent dat de verzekeringsmaatschappijen vaker moeten uitkeren en dus hogere premies moeten heffen.

Opdracht 7: De schadekans

In de regio A staat 10 procent van de fietsen niet op slot. Verder is gegeven dat van de fietsen die niet op slot staan jaarlijks 15 procent gestolen wordt, terwijl de kans op diefstal van een op slot staande fiets 5 procent bedraagt.

- a) Hoe groot is de kans (in procenten) dat een willekeurige fiets in regio A gestolen wordt?

Men kan bij de verzekeringsmaatschappij No-Risk een verzekering afsluiten tegen diefstal van een fiets. In de kleine lettertjes staat echter dat alleen tot uitbetaling wordt overgegaan als de fiets op slot stond. Neem aan dat verzekerde personen hun fiets net zo vaak niet op slot zetten als onverzekerde personen.

- b) In hoeveel procent van de gevallen hoeft No-Risk een in A gestolen en verzekerde fiets niet te betalen omdat de fiets niet op slot stond?

Stel dat bij No-Risk in de regio A 10.000 fietsen zijn verzekerd tegen diefstal. Iedere fiets die bij No-Risk verzekerd is en op slot staat, maar toch gestolen wordt, leidt voor No-Risk tot een uitbetaling van € 400,-. Je mag er van uitgaan dat iedere verzekerde fiets gemiddeld één maal per jaar gestolen wordt.

- c) Bereken de verwachte winst per jaar van No-Risk op fietsverzekeringen als verder nog gegeven is:
  - dat de jaarpremie per fiets € 40,- bedraagt
  - de vaste kosten van de afdeling "fietsverzekeringen" € 150.000 per jaar zijn.
  - er geen variabele kosten zijn.

Averechtse selectie in de verzekeringsmarkt kan ertoe leiden dat een markt geheel verdwijnt. In de verzekeringsmarkt betekent dit dat de slechte risico's de goede risico's uit de markt verdrijven.

Stel dat een verzekeringsmaatschappij een fietsverzekering tegen diefstal wil aanbieden. Daarvoor verricht zij een marktonderzoek. In sommige delen van het land blijkt de kans op diefstal groter te zijn dan in andere delen van het land. Er zijn zelfs plaatsen waar fietsdiefstal maar zelden voorkomt.

Stel nu dat de verzekeringsmaatschappij besluit de verzekering aan te bieden tegen een premie die gebaseerd is op het gemiddelde diefstalrisico. Zal deze fietsverzekering dan een succes worden?

Opdracht 8: Verdrijving van goede risico's

- a) In welke delen van het land zullen fietsers minder geneigd zijn zich te verzekeren ?

Uit ervaring blijkt dat ook mensen uit de in vraag a) bedoelde delen van het land zich toch verzekeren ondanks de voor hen relatief hoge verzekeringspremie.

- b) Welk gemeenschappelijk kenmerk zullen deze mensen hebben?

Het is waarschijnlijk dat een verzekeringsmaatschappij die de premie baseert op het gemiddelde risico dat een fiets wordt gestolen geen succes wordt. Het is zelfs goed mogelijk dat deze maatschappij in de problemen komt gaat.

- c) Leg uit dat averechtse selectie voor deze maatschappij tot verliezen kunnen leiden.

Analyse

Premies die gebaseerd zijn op het gemiddelde risico zijn misleidend. De daadwerkelijke risico's, zoals die door de verzekeringsmaatschappij worden ervaren, zijn namelijk groter. De verzekeringsmaatschappij heeft immers geen willekeurige (aselecte) groep fietsers in haar bestand, maar juist veel fietsers met een hoge kans op fietsdiefstal. Er is dus sprake van averechtse selectie. Bovendien kan bij verzekerden moreel wangedrag ontstaan, waardoor de risico's groter zijn dan de maatschappij had verondersteld. De verzekeringsmaatschappij zal haar premie moeten baseren op het hoge risico van de "onveilige" delen van het land en rekening houden met moral hazard.

Dit heeft wel tot gevolg dat de fietsbezitters met een relatief laag risico op fietsdiefstal niet meer bereid zijn zo'n hoge premie te betalen.

De conclusie is dan ook dat slechte risico's (dus hoge kans op fietsdiefstal) de goede risico's op de verzekeringsmarkt voor fietsendiefstal verdrijven.

De markt van fietsverzekeringen werkt dus niet optimaal, omdat een groep mensen die zich in principe wel wil verzekeren zich niet verzekert, vanwege de te hoge premie.

Averechtse selectie en moreel wangedrag leiden dus marktfalen op verzekeringsmarkten. In beide gevallen zie je het volgende proces, zoals hierboven beschreven en hieronder is samengevat:

- De beste risico's verzekeren zich niet →
- Het aantal uitkeringen is hoger dan verwacht →
- De premie moet omhoog →
- De iets minder goede risico's verzekeren zich nu ook niet meer →
- De premie moet verder omhoog →
- Etc.

De volgende opdracht zet nog eens duidelijk op een rij wat het effect is van averechtse selectie op het functioneren van de markt.

Opdracht 9* : Voorzichtige en onvoorzichtige voetgangers.

Veronderstel dat er twee groepen voetgangers zijn, die elk uit 100 personen bestaan. Beide groepen willen zich verzekeren tegen verkeersongevallen. De ene groep is onvoorzichtig en deze groep let niet goed genoeg op als ze de straat oversteekt. Hierdoor hebben deze mensen een kans van 5% om gedurende het jaar door een auto te worden aangereden. De andere groep is voorzichtiger en let bij het oversteken beter op door bijvoorbeeld altijd eerst naar links en dan naar rechts te kijken voordat ze de straat oversteekt. De personen in deze groep hebben slechts een kans van 0,5% om gedurende een jaar door een auto te worden aangereden.

Welk effect heeft het bestaan van deze twee groepen voetgangers op de verzekeringsmarkt?

Het effect op de verzekeringsmarkt hangt af van de veronderstelling die we maken over:

(1) de informatie die beschikbaar is voor zowel de individuele personen als voor de verzekeringsmarkt

(2) het feit of er een uniforme premie is of twee verschillende premies.

We zullen dit voorbeeld uitwerken, waarbij we achtereenvolgens van drie verschillende veronderstellingen uitgaan.

Bij de uitwerking van deze opdracht bestaan de kosten voor de verzekeringsmaatschappij uitsluitend uit schade-uitkeringen.

Veronderstelling 1: Volledige informatie en verschillende premies.

Stel dat zowel de voetgangers en de verzekeringsmaatschappij over volledige informatie beschikken over het feit of iemand voorzichtig is of niet. In dat geval moet de verzekeringsmaatschappij verschillende premiebedragen vaststellen: een hoog premiebedrag voor de onvoorzichtige en een laag premiebedrag voor de voorzichtige.

Veronderstel dat de verzekeringsmaatschappij € 30.000 moet uitbetalen bij een aanrijding waarbij een voetganger betrokken is. De maatschappij wil geen verlies lijden.

- Bereken het totale premiebedrag dat in dit geval minimaal moet worden betaald door de afzonderlijke twee groepen voetgangers, daarbij rekening houdend met de schadekans.
- Bereken de premie die in dit geval per persoon in de *afzonderlijke* groepen moet worden betaald.
- Vul de eerste regel van de onderstaande tabel 1 in, ervan uitgaande dat de verzekeringsmaatschappij een zo laag mogelijke premies aan zijn klanten berekent.

Tabel 1: Twee verschillende groepen verzekerden

Informatie	Prijszetting	Premie per onvoorzichtige voetganger	Premie per voorzichtige voetganger	Totaal betaalde premies	Totaal schade-uitkeringen	Netto winst verzekeraars
Volledig	verschillendepremies	?	?	?	?	?
Asymmetris	verschillendepremies	?	?	€	€ 165.000	- € 135.000
Asymmetris	uniforme premie	€ 825	€ 825	?	€ 150.000	?

Veronderstelling 2: Asymmetrische informatie en verschillende premies.

Nu gaan we ervan uit dat de verzekeringsmaatschappij wel weet dat er 100 onvoorzichtige voetgangers zijn en 100 voorzichtige, maar dat zij niet weet tot welke categorie een individuele klant behoort.

De verzekeringsmaatschappij kan nu het volgende doen. Ze vraagt aan de klanten of ze voorzichtig zijn of onvoorzichtig (roekeloos) en deelt mee dat ze op grond daarvan voor iedere categorie een verschillende premie vaststelt. Op grond van haar onderzoek komt ze tot bepaalde verwachtingen voor het totaal te betalen premiebedrag en het totaal te betalen schadebedrag. Deze zijn gegeven in de tweede rij van tabel 1.

- d) Toon met behulp van een berekening aan dat het totale te ontvangen premiebedrag € 30.000 bedraagt (zie regel 2). Licht het antwoord toe.
- e) Is hier sprake van marktfalen? Licht je antwoord toe.

Veronderstelling 3: Asymmetrische informatie en een uniforme premie.

Er is echter ook de mogelijkheid waarbij de verzekeringsmaatschappij toegeeft dat zij geen idee heeft of potentiële klanten wel of niet voorzichtig zijn. Zij weet echter wel dat er in totaal 100 onvoorzichtige en 100 voorzichtige voetgangers zijn en dat zij gemiddeld € 165.000 moet uitbetalen aan schade. Theoretisch zou een voor iedereen gelijke premie van € 825 per jaar ervoor moeten zorgen dat de verzekeringsmaatschappij in ieder geval de kosten van de schade-uitkeringen goedmaakt.

- f) Zal de maatschappij al haar kosten dekken als ze een premie van € 825 per persoon vaststelt voor iedereen? Motiveer het antwoord.
- g) Bereken hoe groot de totale premieopbrengst zal worden als de premie € 825 per persoon wordt? Verklaar het antwoord.
- h) Leg uit waarom er € 150.000 (zie regel 3 in de tabel) moet worden uitbetaald.

Ook in dit geval zal de verzekeringsmaatschappij verlies maken. Bovendien verliest de verzekeringsmaatschappij de helft van de klanten (de voorzichtige types) die ervoor kiezen zich niet meer te verzekeren. Opnieuw is hier sprake van marktfalen, omdat de markt niet in staat is voor beide groepen een redelijke verzekeringspremie te bepalen, zodat beide groepen verzekerd kunnen worden.

- i) Leg uit wat de relatie is tussen de problematiek in opdracht 9 en het kaartspel uit het begin van de module.

Opdracht 10: Inshared

Welk effect van asymmetrische informatie (averechtse selectie en/of moreel wangedrag) herken je in het filmpje van Inshared? Licht je antwoord toe.

Reclamefilmpje van Inshared (Achmea) (http://www.youtube.com/watch?v=inL_B4v_Kcl).

Averechtse selectie en moreel wangedrag op overige markten

Tot nu toe zijn de gevolgen van asymmetrische informatie op verzekeringsmarkten bekeken. Vergelijkbare problemen van averechtse selectie en moreel wangedrag doen zich ook voor op (tweedehands) goederenmarkten, evenals op markten voor diensten en bijvoorbeeld ook de arbeidsmarkt. In de onderstaande opdrachten staan goederenmarkten centraal.

Opdracht 11: Help, ik heb de verkeerde iPod gekocht!

Gerard koopt een iPod voor zijn vriendin. Deze kost hem € 179,-. Omdat het voor Valentijnsdag is, kiest hij een roze iPod van 8 gig. Thuis zet hij al haar favoriete muziek op de iPod. Als hij de iPod aan zijn vriendin geeft, blijkt dat zijn vriendin geen roze iPod wil en zeker niet een van maar 8 gig. "Als hij echt van haar hield, had hij wel een groene iPod van 16 gig gekocht."

Teleurgesteld gaat Gerard naar huis.

Gerard besluit de iPod te verkopen en gaat er van uit dat deze iPod wel gewild is, hij heeft de kassabon nog, dus de garantie is overdraagbaar op de nieuwe koper en de iPod is nog nooit gebruikt. Vol goede moed stort Gerard zich op Marktplaats, Ebay en andere verkoopsites.

De vraag is nu niet zo zeer wat Gerard voor de iPod wil hebben maar wat anderen er voor willen betalen. De biedingen beginnen bij € 10,- en lopen op tot maximaal € 125,-. Gerard weet niet of hij de splinternieuwe iPod wel wil verkopen voor zo'n laag bedrag, vooral omdat de iPod nog maar een paar dagen oud is.

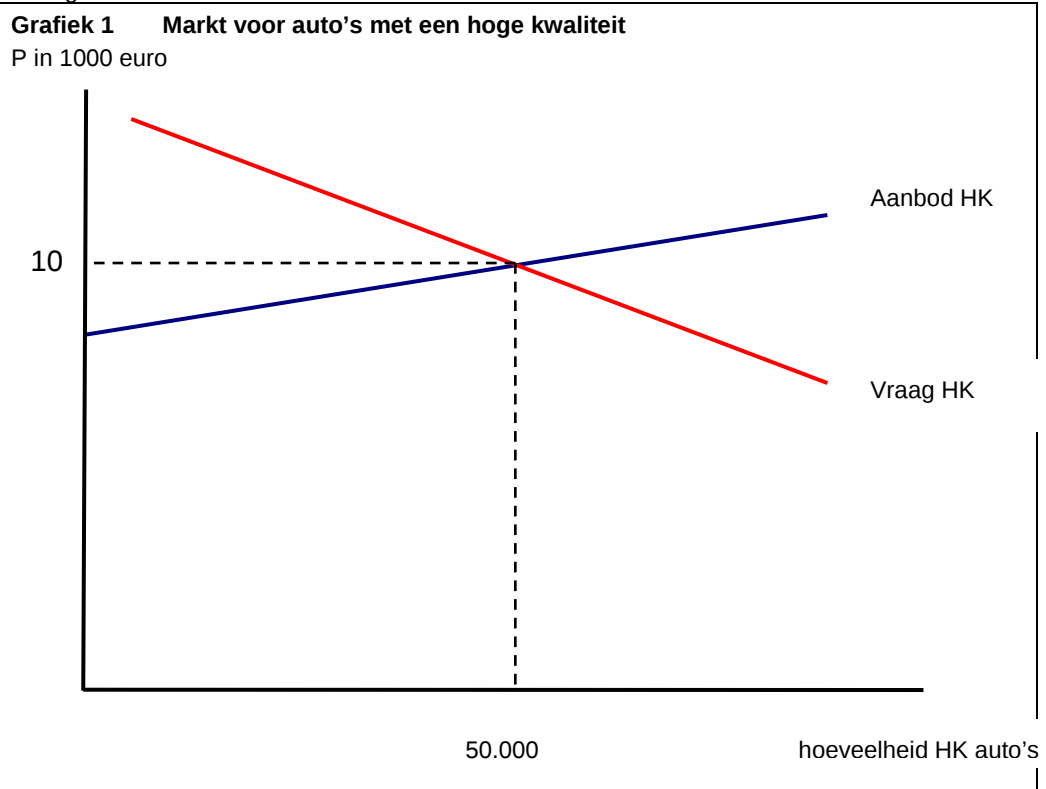
- a) Leg uit dat door het bestaan van asymmetrische informatie over de kwaliteit van de iPod de prijs binnen een week met meer dan 30% gedaald is.
- b) Hoe proberen mensen op Marktplaats te bewijzen dat het produkt nog nieuw is?

Dat producten met (in dit geval) meer dan 30% in prijs kunnen zakken, simpelweg door het feit dat ze plotseling tweedehands zijn, is niet alleen bij iPods het geval. In 1970 heeft een Amerikaanse econoom, genaamd George Akerlof, zich al verdiept in de gevolgen van asymmetrische informatie over de kwaliteit van producten. Zelf heeft Akerlof de markt van tweedehands auto's gebruikt om het effect van asymmetrische informatie op een markt uit te leggen.

Opdracht 12* : Akerlof's tweedehands automarkt.

Stel dat er twee soorten tweedehands auto's verkocht worden, auto's van goede kwaliteit en auto's van slechte kwaliteit (deze laatste zijn de zogenaamde *lemons*). In eerste instantie gaan we uit van een volledig transparante markt; dat wil in dit voorbeeld zeggen dat kopers en verkopers kunnen zien of de auto van goede of slechte kwaliteit is.

De markt van deze auto met hoge kwaliteit (HK) zou je op de volgende manier kunnen vormgeven:

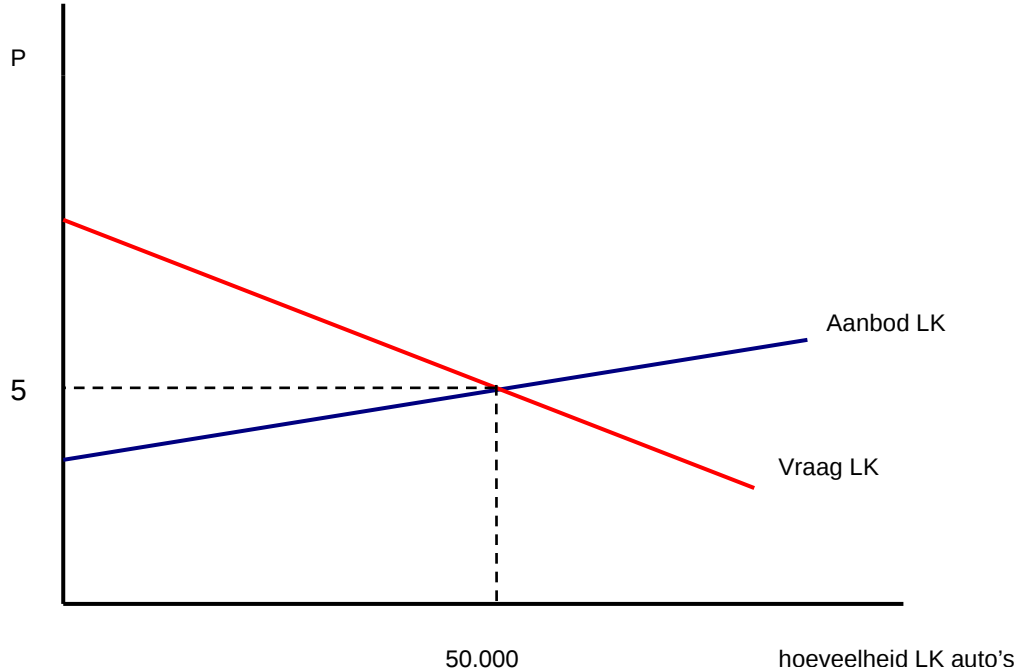

Dit is een reguliere marktsituatie, waarbij er een prijs van €10.000,- tot stand komt en er 50.000 auto's worden verhandeld.

Daarnaast kunnen we de markt voor auto's met een lage kwaliteit (LK) weergeven.

Grafiek 2 Markt voor auto's met een lage kwaliteit

P in 1000 euro

- a) Verklaar waarom de aanbodcurve van HK auto's op een hoger niveau ligt dan de aanbodcurve van LK auto's.

Vanzelfsprekend zijn vragers bereid om meer te betalen voor extra kwaliteit en dat verklaart waarom de vraagcurve voor HK auto's ver boven de vraagcurve voor LK auto's ligt. Tot zover het voorbeeld waarin elke koper goed kan zien of er sprake is van een HK auto of een LK auto.

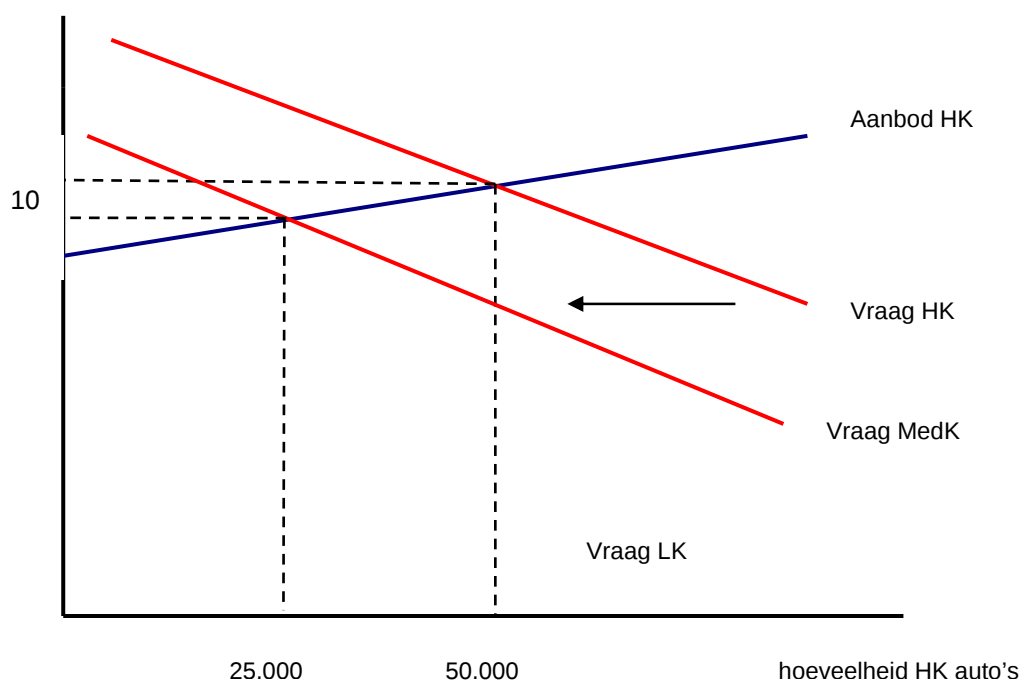
In werkelijkheid weet de verkopende partij veel meer over de auto dan de kopende partij. De verkoper heeft er misschien jaren in gereden en heeft daarom meer informatie over de kwaliteit van de auto dan een koper die de auto voor het eerst ziet.

- b) Leg uit, met behulp van de grafieken 1 en 2, dat de kans op een goede auto aanvankelijk geschat kan worden op 50 procent.

Omdat kopers 50 procent kans hebben op een goede (dus ook op een slechte) auto zullen kopers voortaan alle auto's zien als auto's van middelmatige kwaliteit. Dit resulteert in een nieuwe vraagcurve (vraag MK). De gevolgen staan in de grafieken 3 en 4. Zoals valt af te lezen worden er nog maar 25.000 HK auto's verkocht en 75.000 LK auto's.

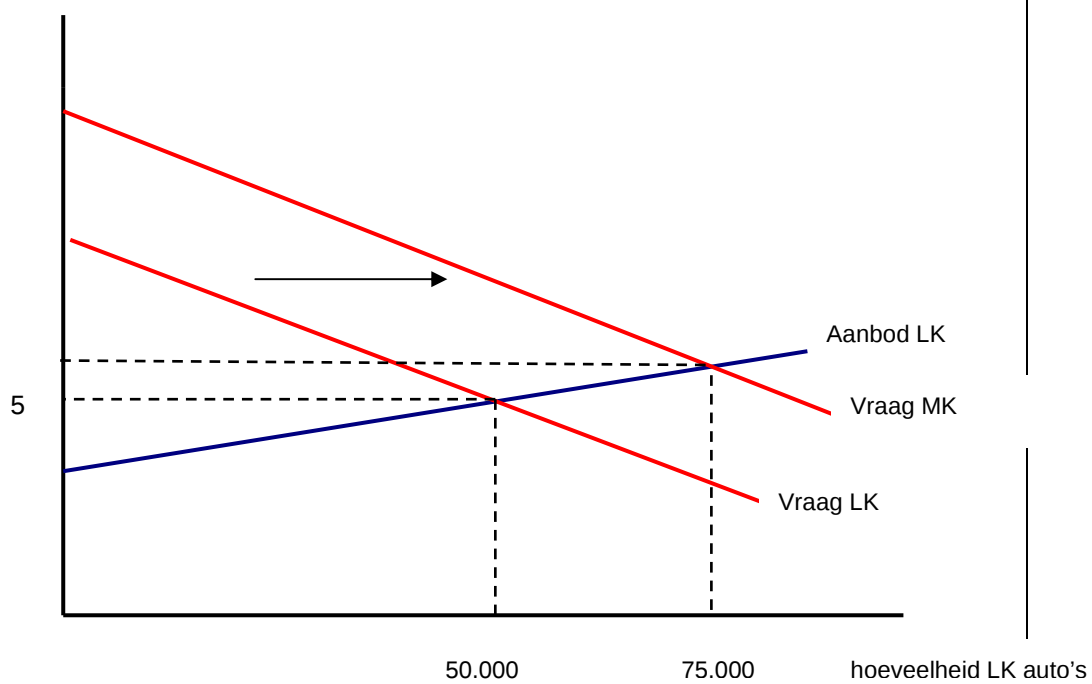
Grafiek 3 Markt voor auto's met een hoge kwaliteit

P in 1.000 euro

Figuur 4 Markt voor auto's met een lage kwaliteit

P in 1000 euro

Als kopers nu merken dat *nog maar een kwart* van de verkochte auto's van hoge kwaliteit is (in plaats van de verwachte vijftig procent) dan zal dit invloed hebben op de vraagvoorkeur van de consumenten. Op beide delen van de markt zal de vraagcurve naar links verschuiven omdat de betalingsbereidheid van de kopers zal zijn afgenomen. Hierdoor neemt het aantal HK auto's dat verkocht wordt nog verder af en zal de betalingsbereidheid van de kopers nog verder dalen.

Uiteindelijk zegt Akerlof dat er op de tweedehands automarkt helemaal geen auto's met hoge kwaliteit verkocht worden omdat er simpelweg geen vraag meer naar is.

- c) Geef een maatregel die de autobedrijven kunnen nemen om de klant te laten zien dat bepaalde auto's wel degelijk een hoge kwaliteit hebben.

Een en ander kan verduidelijkt worden met een rekenvoorbeeld:

Ga uit van de volgende situatie:

Een dealer van tweedehands auto's heeft de volgende informatie over gebruikte Opel Calibra's:

- De Calibra's met een hoge kwaliteit hebben een waarde van:
  - o € 3.000,- voor de dealer (het bedrag waarvoor hij ze ook weer zal doorverkopen)
  - o € 1.200,- voor de eigenaar van de Calibra
- De Calibra's met een lage kwaliteit hebben een waarde van:
  - o € 250,- voor de dealer (het bedrag waarvoor hij ze ook weer zal doorverkopen)
  - o € 100,- voor de eigenaar.
- Er zijn nog maar 100 Calibra's in privé bezit in Nederland.
  - o de helft van de Calibra's is van hoge kwaliteit en de andere helft van lage kwaliteit.

De eigenaar van het bedrijf weet niet of de auto die hij koopt van hoge of van lage kwaliteit is.

- d) Bereken hoeveel winst hij maakt als hij €1.201,- biedt voor een gebruikte Calibra.
- e) Leg uit waarom het economisch niet zinvol is om een hogere of een lagere prijs te vragen?

Stel dat de eigenaar de situatie op de markt voor Calibra's verkeerd heeft ingeschat. Van de 100 auto's die hij heeft opgekocht waren er slechts 25 van hoge kwaliteit.

- f) Toon met een berekening aan dat de dealer zeker geen prijs van € 1.201,- zal bieden voor een Calibra.
- g) Toon met een berekening aan dat hij het best € 101,- als prijs kan bieden.

Samenvattend kunnen we zeggen dat de verwachtingen over het aantal auto's van lage kwaliteit ervoor zorgen dat de prijs die men bereid is te betalen daalt. Hierdoor zullen eigenaren van een auto met hoge kwaliteit nog minder bereid zijn om de auto aan te bieden. Dan moet je je goede auto binnen de familie of vriendenkring zien te slijten omdat deze mensen jou goed kennen en je geloofwaardigheid dus groter is.

Akerlof laat zien dat ook op niet verzekeringsmarkten het bestaan van asymmetrische informatie (hier de onzekerheid over de kwaliteit van het product) ertoe kan leiden dat - via averechtse selectie - een markt uiteindelijk verdwijnt. Er is sprake van marktfalen, omdat in de behoefte aan een product niet of onvoldoende kan worden voldaan.

Ook *de onvolledigheid* van informatie leidt tot marktfalen. Het effect hiervan op de allocatie van middelen wordt hieronder geanalyseerd met het voorbeeld van de sardientjesvissers uit §1.

Een analyse van de sardientjesmarkt

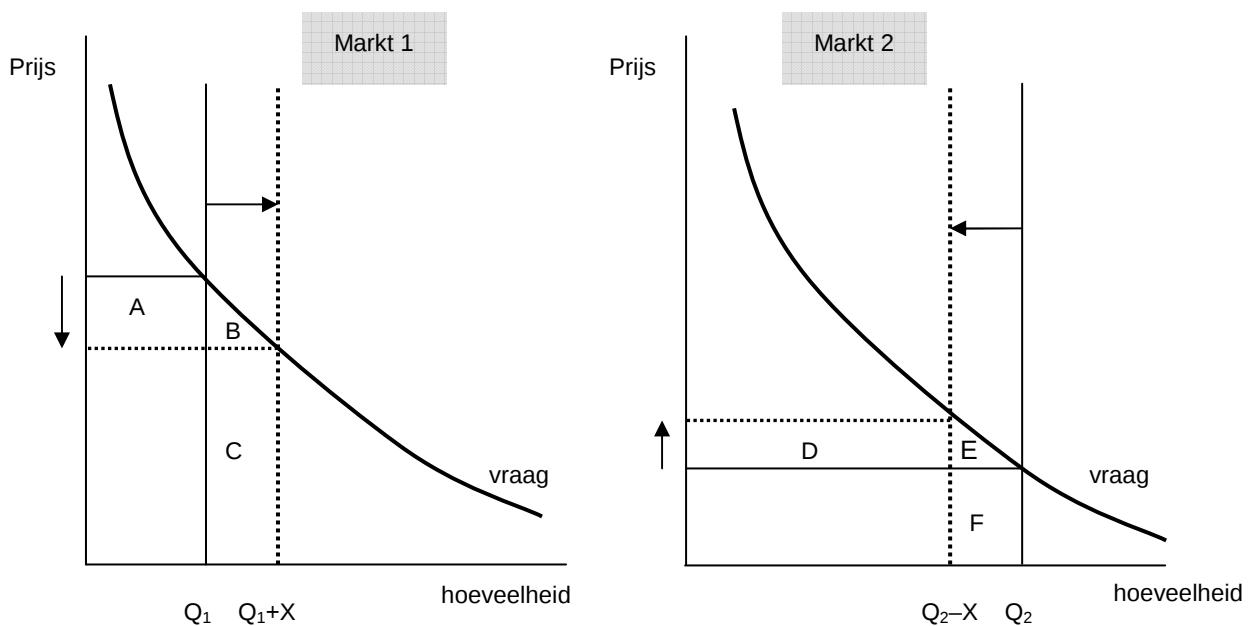
De situatie van de sardientjesvissers kan grafisch worden weergegeven. Daarbij is van de volgende veronderstellingen uitgegaan:

- Er zijn twee vismarkten, namelijk
  - markt 1 met een klein aanbod en dus hoge prijs en
  - markt 2 met een groot aanbod en dus lage prijs.
- Het aanbod is op beide vismarkten volkomen prijsinelastisch.
- De vraaglijn is op beide vismarkten identiek.
- De zoekkosten (gebruik van de mobiele telefoon) zijn te verwaarlozen.
- Onder arbitrage op deze markt wordt verstaan het overhevelen van een hoeveelheid (X) vis van markt 1 naar markt 2 door vissers.

Aan de hand van grafiek 5 kunnen we zien wat de invloed is van de verbetering van de informatievoorziening voor de marktpartijen. Vissers, die met de inzet van hun mobieltjes beter kunnen peilen hoe groot de vangst van collega-vissers is en van hen te weten kunnen komen op welke vismarkt (de eigen markt of de naburige markt) zij hun sardientjesvangst gaan aanbieden, zullen erop vooruitgaan.

In grafiek 5 is in beeld gebracht, dat vissers een hoeveelheid X overhevelen van de vismarkt waar de grote vangst dreigt te worden aangeboden (markt 2) naar de vismarkt waar anders een klein aanbod (markt 1) zou zijn geweest.

Grafiek 5

Opdracht 13* : Vissers in figuren

- a) Leg aan de hand van grafiek 5 uit dat deze arbitrage ertoe leidt dat de vismarkten efficiënter worden. Maak hierbij gebruik van het onderstaande schema waarin je voor beide markten moet aangeven hoe groot de verandering van het consumentensurplus, het producentensurplus en het totale surplus is.

	Markt 1 met kleine vangst	Markt 2 met grote vangst
Δ Consumentensurplus		
Δ Producentensurplus		
Δ Totale surplus		

- b) Hoe blijkt uit grafiek 5 dat aan de visarbitrage kennelijk kosten zijn verbonden? Motiveer je antwoord.

Uit grafiek 5 valt niet exact af te leiden of de consumenten van vis voordeel hebben van de toegenomen efficiëntie: immers op de ene markt daalt de (hoge) prijs, terwijl op de andere markt de (lage) prijs stijgt. In termen van consumentensurplus luidt de vraag: is $A+B > D+E$?

- c) Welke gegeven uit *bron 1* maakt het aannemelijk dat de visconsumenten in grafiek 5 per saldo profiteren? Motiveer het antwoord.

Samenvatting: Asymmetrische informatie, averechtse selectie en moreel wangedrag

Er zijn markten waarin de ene partij meer informatie bezit dan de andere: er is dan sprake van asymmetrische informatie. Meestal is er sprake van een informatievoorsprong van de verkoper ten opzichte van de koper. In de verzekeringsmarkt bijvoorbeeld, geldt dat de verzekerde, die zijn "risico" wil verkopen (hij koopt een verzekering) meer weet van het risico dan de verzekeraar (de koper van het risico).

Het bestaan van deze asymmetrische informatie kan leiden tot het verschijnsel van averechtse selectie. Averechtse selectie doet zich voor, indien het - binnen een in de ogen van de verzekeraar homogene groep verzekerden - voor hoge risico's aantrekkelijker is een verzekering af te sluiten dan voor lage risico's. De voor de verzekeraar zo belangrijke kenmerken van de verzekerde zijn voor hem verborgen. Averechtse selectie leidt er dan toe dat er meer schade-uitkeringen gedaan moeten worden en de verzekeringspremies moeten stijgen, waardoor het vervolgens ook voor minder lage risico's minder aantrekkelijk wordt een verzekering af te sluiten, etc. Zonder aanvullende informatie ten aanzien van het risico, kan de verzekeringsmarkt uiteindelijk verdwijnen. Ook op andere dan verzekeringsmarkten doet zich dit verschijnsel van averechtse selectie voor.

Moreel wangedrag ontstaat wanneer de verzekerde – nu zijn risico is verzekerd – roekeloos en voor de verzekeraar verborgen gedrag gaat vertonen. Ook nu geldt: meer schade-uitkeringen en hogere premies.

Het gevolg van beide verschijnselen is dat de markt niet of niet optimaal werkt en dus faalt.

4. Contexten averechtse selectie en moreel wangedrag

In paragraaf 4 worden verschillende markten behandeld. Bij elke markt zullen we ons afvragen of er sprake is van asymmetrische informatie, welk effect dat heeft op deze markten en op de allocatie van productiefactoren en welke oplossingen (via de markt of de overheid) er zijn om de informatie en dus de allocatie te verbeteren.

Tot slot wordt kort stilgestaan bij de invloed van asymmetrische informatie op de sociale zekerheid.

Context 1: De arbeidsmarkt

Bron 5: Jongeren op de arbeidsmarkt

Jongeren liegen wat af tijdens hun sollicitatie

Een op de drie doet zich beter voor dan hij of zij is

15 maart 2007 - Jongeren zijn niet altijd eerlijk tijdens een sollicitatiegesprek. Dat blijkt uit een enquête van StudentenWerk.nl onder Nederlandse jongeren. Eén op de drie jongeren gaf toe zich tijdens een sollicitatiegesprek wel eens beter voor te hebben gedaan.

Van de ondervraagde jongeren gaf dertien procent toe af en toe niet eerlijk te zijn tijdens een sollicitatiegesprek, terwijl zeventien procent naar eigen zeggen alleen liegt als daardoor de kans groter wordt dat ze de baan zouden kunnen krijgen. Zij passen dan gegevens bijvoorbeeld zo aan dat die gunstig aansluiten op de functie-eisen. Er zijn echter ook jongeren die aangeven altijd te liegen tijdens een sollicitatiegesprek.

Bron: Managers online.nl

Opdracht 14: Solliciteren

- Geef drie voorbeelden waarin sprake is van asymmetrisch informatie op de arbeidsmarkt.
- Welke marktpartij is in bron 5 het slachtoffer van asymmetrische informatie, de werkgever of de werknemer? Licht het antwoord.
- Beschrijf een situatie waarin de andere marktpartij het slachtoffer is van asymmetrische informatie.

Het bestaan van averechtse selectie op de arbeidsmarkt kan grotendeels verklaard worden uit het feit dat het verzamelen van de juiste informatie soms zeer hoge kosten met zich meebrengt.

- Geef twee voorbeelden van kosten die een werkgever moet maken om beter geïnformeerd te worden over de in dienst te nemen werknemer.
- Leg uit dat uitzendbureaus (en andere arbeidsmarktintermediairs) een functie vervullen in het tegengaan van averechtse selectie op de arbeidsmarkt (voor tijdelijke contracten).
- Geef twee voorbeelden waaruit blijkt dat de overheid kan zorgen voor afname van informatieasymmetrie op de arbeidsmarkt.

Analyse: Signaleren

Een goed gekwalificeerde werknemer loopt het risico dat hij door het bestaan van asymmetrische informatie wordt benadeeld: hij krijgt niet het loon dat hij verdient. Er zijn echter manieren om asymmetrische informatie op de arbeidsmarkt te verkleinen door duidelijke en geloofwaardige signalen af te geven.

Een sterk signaal dat een goed gekwalificeerde werknemer kan afgeven over zijn productiviteit is een diploma. Het opleidingsniveau van iemand kan gemeten worden aan de hand van een aantal zaken, zoals de duur van de opleiding, de behaalde certificaten / graden / titels, de reputatie van het opleidingsinstituut, het gemiddelde cijfer, etc.

De genoten opleiding kan direct en indirect bijdragen aan de productiviteit via opgedane kennis en vaardigheden. Maar zelfs wanneer de opleiding niet bijdraagt aan de productiviteit kan deze toch een bruikbaar en sterk signaal van productiviteit zijn, omdat mensen die in staat zijn een hoge opleiding te volgen en te volbrengen vaak productiever zijn dan mensen die hun opleiding niet afmaken.

Dat diploma's niet altijd de juiste of volledige informatie geven blijkt uit de volgende bronnen:

Bron 6:

Nederlandse diploma's te koop op internet¹

Dat via internet gemakkelijk aan diploma's van niet-bestaande Amerikaanse universiteiten en colleges te komen is, was al bekend. Maar nu zijn ook Nederlandse diploma's te koop via internet, zo blijkt uit onderzoek van de NOS.

Via websites als marktplaats.nl of marktnet.nl zijn diploma's te bestellen van elke gewenste school. Binnen drie dagen ligt het diploma klaar, inclusief stempels, handtekeningen en cijferlijst. De kosten zijn te overzien, de prijs begint al bij 250 euro.

De diploma's zijn nauwelijks van echt te onderscheiden. In eerste instantie zelfs niet door de Informatie Beheer Groep, die jaarlijks duizenden Nederlandse diploma's op echtheid beoordeelt. Pas als er een expert wordt bijgehaald, valt het document door de mand.

Bron: NOS journaal, 28-11-2006

¹ Voor een beeldverslag: http://www.nos.nl/nosjournaal/artikelen/2006/11/28/281106_diplomaas.html

Bron 7:

Geen diploma? Koop dan een EVC-certificaat

Door: Sylvia Marmelstein

Overall heb je tegenwoordig een papiertje voor nodig. Scholen springen daar handig op in: je kunt nu zelfs een diploma halen voor je werkervaring.

Hij heeft tien jaar werkervaring in een sector waarin bedrijven schreeuwen om personeel. Toch lukt het de Brabantse softwareontwikkelaar Evert (30) niet om een nieuwe baan te vinden op zijn eigen niveau. Reden: bedrijven willen een hbo-diploma zien. En Evert heeft zich niet via de schoolbanken maar in de praktijk opgewerkt.

Alle praktijkervaring is dus nutteloos? 'Nee', zegt Erik Kaemingk, directeur van het Kenniscentrum EVC. Deze overheidsinstelling helpt werknemers om hun ervaring om te zetten in een diploma, een zogenoemd ervaringscertificaat. Daarop staat precies wat de werknemer in zijn loopbaan heeft gedaan en met welk opleidingsniveau zijn ervaring te vergelijken is. 'Zo hebben mensen een bewijs van wat ze kunnen. Een soort APK-keuring van je werkervaring, gemakkelijk voor solliciteren.'

Bron: <http://www.depers.nl/economie/250298/Geen-diploma-Koop-dan-een-EVC-certificaat.html>

Bron 8: AlmaLaurea

In Italië bestaat een zoekmachine voor banen, AlmaLaurea genaamd, die is opgericht door een samenwerkingsverband van universiteiten. Anders dan veel commerciële arbeidsmarktintermediairs, levert AlmaLaurea uitgebreide informatie over de genoten opleiding, stages en behaalde resultaten van studenten aan de deelnemende universiteiten. Werkgevers die gebruik maken van de zoekmachine van AlmaLaurea lopen een zeer klein risico op averechtse selectie, vanwege de relatief grote openheid en betrouwbaarheid van informatie. De economen Bagues en Labini ontdekten dat de werkloosheid onder pas afgestudeerden die zich in periode 1998 tot 2001 bij AlmaLaurea hadden aangemeld duidelijk lager lag dan bij afgestudeerden die zich (nog) niet hadden aangemeld.

Bron: <http://economistsview.typpad.com> ,(vertaald)

Opdracht 15: Signalen

- Welke van deze drie bronnen bevestigen dat een diploma een sterk signaal is? Licht je antwoord toe.
- Geef andere voorbeelden van signalen die door een (jonge) sollicitant gebruikt kunnen worden. Geef daarbij ook aan hoe sterk je de kracht van het signaal inschat.

Analyse

Wanneer het verkrijgen van volledige informatie te veel kosten met zich meebrengt, zoals op de arbeidsmarkt, kan de volgende situatie ontstaan. De werkgever gaat er dan van uit dat een sollicitant een gemiddelde kwaliteit bezit en zal daarom ook niet meer dan een gemiddeld loon bieden. Goede werknemers zullen bij dit loon echter niet solliciteren, terwijl voor werknemers met een lagere productiviteit de beloning juist aantrekkelijk is. Hierdoor trekt de werkgever de werknemers aan die minder dan gemiddeld presteren. Deze averechtse selectie leidt tot een niet optimale situatie. Niet de juiste kwaliteit en hoeveelheid arbeid worden in het productieproces ingezet.

Het kan voor de werkgever daarom aantrekkelijk zijn om een hoger dan gemiddeld loon aan te bieden om op die manier meer werknemers aan te trekken van bovengemiddelde kwaliteit.

Context 2: De bloedmarkt

Een bijzondere markt is de markt voor bloed. Het product bloed is van levensbelang en de patiënt, die het toegediend krijgt, moet er honderd procent op kunnen vertrouwen dat het bloed van de juiste bloedgroep is en zeker ook vrij van virussen.

De ontdekking van virussen als hepatitis en HIV maakt dat mensen steeds meer bezorgd zijn over het aanbod van voldoende en kwalitatief goed bloed. Vraag naar bloed is er vanuit ziekenhuizen altijd, vanwege operaties en transfusies en tijdens rampen soms extreem veel.

Bron 9: Blood Money

In Hongkong draait het om twee dingen: werken, werken, werken ... geld, geld, geld.

Over sociale voorzieningen

Zijn Nederlanders verwend of moeten we blij zijn met een progressief belastingstelsel? Dat antwoord mogen jullie hierna zelf invullen.

Ooit mensen van 82 jaar zien werken in de Mac? Ooit mensen van 75 jaar op hun knieën zien bedelen? Ooit verhalen gehoord dat kinderen worden verminkt, om bij het bedelen meer geld te krijgen van mensen op straat, uit medelijden? Ooit een jongeman van begin twintig gezien zonder benen die op zijn buik ligt te huilen om geld? Kan je je indenken dat er een *illegale* bloedmarkt is vanwege de schaarste aan bloed? Ooit erover nagedacht wat het gevolg is van deze bloedmarkt, als de overheid het probleem van aids ontkent?

Uit een internetreisverslag van Ferdy Santoo, 27 februari 2006

Bron 10: Bloedschandaal is niet de schuld van de markt

..... Als je bloed (dat nodig is voor transfusies) via de vrije markt inkoopt, heb je kans dat je juist de slechtste kwaliteit bloed aantrekt die er is. Welvarende mensen hebben niet veel zin om, tegen betaling, bloed af te staan. De baten wegen niet op tegen de (al dan niet psychische) weerzin. Maar arme mensen, bij voorbeeld in de sloppenwijken van Brazilië, kunnen de extra inkomsten goed gebruiken. Desnoods plegen ze roofbouw op hun lichaam. Ze zijn vatbaarder voor ziektes, het afgestane bloed is van slechte kwaliteit. Precies het verkeerde bloed komt op de markt terecht..

..... Overheidsingrijpen door iedereen verplicht bloed af te laten staan, is problematisch. Dat is immers volgens sommigen een ontoelaatbare inbreuk op de integriteit van het lichaam.

De markt werkt niet, de overheid ook al niet. Zijn de economen nu uitgepraat? Niet helemaal. Je kan gezonde mensen prikkelen bloed af te staan door ze een voorkeursbehandeling bij andere medische ingrepen aan te bieden (de bloeddonor of zijn familieleden komen hoger op een wachtlijst). Dit wordt in de Verenigde Staten vaak gedaan .....

.....Begin jaren '80 is in de VS bij hooguit vier procent van de bloeddonoren sprake van een commerciële transactie. Dat bloed wordt, net als het andere, streng gecontroleerd op aids en hepatitis. Wie geïnfecteerd bloed laat passeren, riskeert enorme schadeclaims.....

.....De tucht van de markt kan hier juist helpen bij het voorkomen van ongelukken. Voor zover mij bekend is dat in de Verenigde Staten (met veel markt) vrij goed gelukt, terwijl het grootste ongeval tot nog toe zich heeft voorgedaan in een land waar de markt buitenspel stond: Frankrijk. Nalatige bureaucraten, die niet worden blootgesteld aan de vermaledijde prikkels van Adam Smith, zijn een groter gevaar voor de volksgezondheid dan particulier winstbejag....

Uit: Het Parool, 16-11-1993, Prof. Dr. Hugo Keuzenkamp, tegenwoordig hoogleraar Verzekeringskunde van de UvA en destijds universitair docent van de Universiteit van Tilburg.

Opdracht 16* : Commercieel bloed.

- a) Leg uit in welk geval er op de commerciële bloedmarkt sprake is van asymmetrische informatie.
- b) Leg uit hoe het probleem rond deze asymmetrische informatie opgelost kan worden.
- c) Hoe kan uit de bronnen 9 en 10 worden afgeleid dat zich op de commerciële (legale of illegale) bloedmarkt averechtse selectie voordoet?

Averechtse selectie op de arbeidsmarkt kan worden verminderd door een loon (= prijs) te bieden dat hoger ligt dan het gemiddelde loon. Op de bloedmarkt heeft het feit dat (een hogere prijs) betaald wordt ook invloed op de averechtse selectie.

- d) Welk invloed wordt hier bedoeld? Motiveer het antwoord.

Context 3: De zorgverzekering**Het Nederlandse zorgverzekeringsstelsel.**

Om te begrijpen welke effecten asymmetrische informatie heeft op de zorgverzekeringsmarkt en de allocatie van de productiefactoren is het noodzakelijk dat we de kenmerken van het Nederlandse zorgverzekeringsstelsel kennen.

Bron 11: Zorgverzekering

Een zorgverzekering en aanvullende verzekeringen dekken de kosten van geneeskundige zorg. Het hebben van een basisverzekering is wettelijk verplicht. De overheid stelt de inhoud van het basispakket vast.

Voor behandelingen die buiten het basispakket vallen, kunnen mensen zich aanvullend verzekeren. Dat is niet verplicht. Aanvullende verzekeringen kunnen per verzekeraar verschillen wat betreft het verzekerde pakket en de premie. De overheid bemoeit zich niet met aanvullende verzekeringen.

Bron: site van het ministerie van Volksgezondheid

Opdracht 17: verzekeringsplicht

Welk motief heeft de overheid om met betrekking tot de zorgverzekering een verzekeringsplicht in te stellen?

Onderstaande bron "Hoge premie voor dikkerds en rokers" laat zien dat de zorgverzekeringsmarkt sinds 2006 volop in beweging is en dat zorgverzekeraars "gezond gedrag" proberen te stimuleren door middel van kortingen op de premie.

Bron 12: Hoge premie voor dikkerds en rokers

Van een Sonja Bakker-polis en RookVrijpolis tot een overlijdensrisicoverzekering en een arbeidsongeschiktheidsverzekering met speciale tarieven voor rokers en dikkerds. Verzekerden met een ongezonde levensstijl betalen steeds vaker een hogere premie.

Zorgverzekeringen met korting voor gezonde mensen schieten als paddenstoelen uit de grond. Agis maakt reclame voor de VegaPolis en de RookVrijPolis met korting voor vegetariërs en niet-rokers. Reaal geeft korting op de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor niet-rokers. En Univé introduceerde onlangs de Sonja Bakker-polis met een 100 procent vergoeding voor afvallen en sporten.

Uit: www.ad.nl, 11 februari 2008, 07:00 (AD geld en recht) Judith van Ruiten

Opdracht 18* : De Zorgverzekeringswet 2006

Stel je bent straks 18 en je mag zelf kiezen of je een zorgverzekering afsluit.

- Noem een argument om je wel te verzekeren en een argument om je niet te verzekeren.
- Leg de volgende zin uit: "Het bestaan van asymmetrische informatie in de markt van zorgverzekeringen kan er voor zorgen dat er te lage premies tot stand komen".

Stelling: "Het ontstaan van de nieuwe soorten van zorgpolissen is vooral te verklaren als een manier van de verzekeraars om asymmetrische informatie te verminderen."

- Ben je het eens met deze stelling? Motiveer je antwoord.

Stelling: "Als mensen een verzekeringspolis kunnen afsluiten die beter bij hen past en daarom een 'eerlijker' premiebedrag betalen, zijn ze minder geneigd om zich vanwege averechtse selectie niet te verzekeren."

- Ben je het met deze stelling eens? Motiveer je antwoord.

Bron 13: Wel of geen risicoselectie

Zekurpolis, Zorgpolis voor gezonde mensen

Goedkope basisverzekering met keuzebeperking is nog eenling

Het zou de revolutie op de zorgverzekeringsmarkt worden: Zekur. Deze goedkope basispolis trekt duizenden klanten, maar andere verzekeraars reageren nauwelijks.

Verzekeraar Univé bracht eind 2007 een compleet nieuwe zorgpolis op de markt: Zekur. De goedkoopste basisverzekering, met beperkte keuzevrijheid. Ze zou de liberalisering van de zorg optimaal tot uitdrukking brengen. De polis zou ook de marktwerking stimuleren. Want alleen de beste ziekenhuizen kregen de gunst van Univé.

Zekur-polishouders hebben voor 933,24 euro per jaar een basispolis, waar de gemiddelde premie voor een basisverzekering 987 euro is. Die lagere premie heeft consequenties: de houder van een Zekur-polis kan niet zomaar naar een ziekenhuis, maar is in zijn regio aangewezen op één ziekenhuis waarmee Univé een contract heeft. Voor heel Nederland zijn dat twaalf ziekenhuizen. De klant die zich daar laat behandelen, krijgt van Univé alles vergoed.

Wat precies maakt deze zorgverzekering goedkoper? Univé bespaart veel op beheerskosten. Mensen kunnen de polis alleen via internet afsluiten. Geneesmiddelen worden alleen vergoed na bestelling via de internetapotheek van Univé, tenzij het spoedeisend is.

Daar komt bij dat de polis zich richt op een lucratieve doelgroep: jongeren met weinig kosten. Die worden bereikt door de polis alleen via internet te verstrekken en door voorwaarden die weinig aantrekkelijk zijn voor gezinnen en grootverbruikers van medicijnen.

Bron: [NRC \(http://weblog.independer.nl/in-de-media/zorgpolis-voor-gezonde-mensen/\)](http://weblog.independer.nl/in-de-media/zorgpolis-voor-gezonde-mensen/)

Opdracht 19: Risicoselectie

- Lees bron 13 en omschrijf het begrip "risicoselectie".

Omdat men risicoselectie in de zorgverzekering onwenselijk acht, is het hier verboden. Daarom geldt er in de zorgverzekeringswet een acceptatieplicht voor de basisverzekering.

b) Wat houdt deze acceptatieplicht in?

Volgens leden van de Tweede Kamer is er bij de Zekur-polis sprake van een verkapt vorm van risicoselectie.

c) Leg uit waarop de leden van de Tweede Kamer deze uitspraak baseren.

Bron 14: Acceptatieplicht

d) Welke instantie controleert er in Nederland of elke zorgverzekeraar zich houdt aan deze

Wie op 19 november 2007 de website van de ZEKUR-polis aanklikte, zag dat kinderen niet welkom waren. Gezinnen met kinderen werden verwezen naar de Zorg Geregeld Polis van 1.091,40 euro per jaar. Dit was natuurlijk tegen de voorschriften van o.a. het Ministerie van VWS.

Inmiddels heeft Univé de polis aangepast aan de letteren der wet. Op hun meest recente website valt te lezen dat gezinnen met kinderen wel kunnen kiezen voor de ZEKUR-polis, maar tussen de regels door kan men lezen

acceptatieplicht?

Dat er genuanceerd wordt gedacht over het in 2006 ingevoerde zorgstelsel blijkt uit de volgende bron.

Bron 15: De mening van professor Van der Klundert.

Neem bijvoorbeeld het nieuwe zorgstelsel, dat inmiddels is goedgekeurd door het parlement.

In dit stelsel berust de macht bij de zorgverzekeraars. Wat dit betekent, wordt al enigszins duidelijk in het recente geschil met de huisartsen.

Zorgverzekeraars zijn grote ondernemingen, oligopolisten, die hun winst maximaliseren op een markt met asymmetrische informatie. Patiënten hebben beperkt zicht op wat zorgaanbieders (artsen, apothekers, ziekenhuizen) kunnen en doen.

De verzekeraars moeten deze aanbieders disciplineren door scherp in te kopen. De verzekerden moeten maar hopen dat dit niet ten koste gaat van kwaliteit en dienstbaarheid. Kostenbesparing is goed zolang behoeftedekking en winstmaximalisatie met elkaar te rijmen zijn.

Los hiervan zijn oligopolistische winsten uit welvaartsoogpunt verwerpelijk. Ze verhogen de premies en verstoren daarmee de optimale afweging. Kan het ook anders? In principe wel. Als de regie in de gezondheidszorg zou berusten bij coöperaties van verzekerden zonder winstoogmerk zou het er een stuk vrolijker uitzien. De werkelijkheid laat echter een ander beeld zien. Fusies tussen zorgverzekeraars en zorgaanbieders zowel onderling als met elkaar zijn aan de orde van de dag. De NMa (Nederlandse Mededingingsautoriteit) moet dit allemaal in goede banen leiden, maar niemand weet of dit enige zoden aan de dijk zet.

Economie en macht, het blijft fascineren.

Bron: www.uvt.nl/univers/nieuws/0405/35/klundert.html

Opdracht 20

Prof. Van der Klundert noemt in deze bron twee vormen van marktfalen.

- a) Welke twee vormen van marktfalen zijn dit? Leg ook uit waarom dit vormen van marktfalen zijn.
- b) Leg uit waarom de NMa de fusies tussen de verzekeraars nauwlettend in de gaten houdt.

Opdracht 21

Geef bij de volgende uitspaken aan of er sprake is van averechtse selectie, moral hazard of geen van beide. Motiveer je antwoord.

- a) "Anders moet hij gewoon niet vertellen dat hij suikerziekte heeft, dan krijgen we vast een lagere premie."
- b) "En dan te bedenken dat haar burens die zeer ongezond leven en voortdurend naar de huisarts lopen, wel door elke zorgverzekeraar worden geaccepteerd."

Context 4: Sociale zekerheid.

Bron 16: CPB Notitie

Naar een toekomstbestendig stelsel voor arbeidsmarkt en sociale zekerheid

Verzekeringsmarkten kunnen niet altijd goed functioneren vanwege informatieproblemen of doordat risico's niet onafhankelijk zijn van gedrag. Dit geldt in het bijzonder voor arbeidsmarktrisico's, zoals werkloosheid en arbeidsongeschiktheid. Waar verzekeringsmarkten falen, kan de overheid ingrijpen door middel van sociale verzekeringen, dat wil zeggen: verzekeringen die voor iedereen gelden zijn en die verplicht worden opgelegd. Een goede (sociale) verzekering is waardevol omdat het inkomensonzekerheid van mensen wegneemt.

Opdracht 22*

- a) Leg uit waarom particuliere verzekeringsmaatschappijen geen werkloosheidsverzekeringen aanbieden.

De bedoeling van ons sociale-zekerheidsstelsel is om mensen niet aan hun lot over te laten en om er onder andere voor te zorgen dat mensen die bijvoorbeeld hun baan kwijt raken toch nog kunnen blijven consumeren. Naast zekerheid zorgen die bestedingen ook dat de productie en daarmee de welvaart op peil blijft.

Vervolg bron 16

De ervaring met de WAO in ons land heeft geleerd dat nalatig gedrag (moral hazard behaviour) ernstige vormen kan aannemen. Een genereuze en eenvoudig toegankelijke verzekering kan tot een excessieve instroom in de regeling leiden omdat individuele werkgevers en werknemers zich onvoldoende inspannen om een beroep op de verzekering te voorkomen. Royale uitkeringen kunnen bovendien mensen ontmoedigen om hun uitkeringssituatie te verruilen voor een nieuwe baan waardoor de uitstroom stagneert.

- b) Geef enkele voorbeelden van nalatig gedrag waar in bovenstaande bron op bedoeld wordt.

Kortom aan de ene kant levert het systeem van de sociale zekerheid een hoop zekerheid voor de inwoners van Nederland en verdeelt het de welvaart. Aan de andere kant leidt deze zelfde sociale zekerheid tot nalatig gedrag. Hoe moet de overheid omgaan met deze problematiek?

In de WW en de WIA (was WAO) zijn elementen ingebouwd die nalatig gedrag moeten voorkomen.

- c) Leg uit hoe deze elementen het misbruik van het stelsel van de sociale zekerheid kunnen verminderen.

Voor werknemers die relatief weinig verdienen, kan moral hazard gedrag moeilijker worden tegengegaan.

- d) Geef hiervoor de verklaring.
e) Leg uit welke maatregelen werkgevers zouden kunnen nemen om te zorgen voor minder instroom in de sociale zekerheid.

Zelfstandig ondernemers zijn deelnemers aan de arbeidsmarkt die niet in aanmerking komen voor de sociale zekerheid. Onder die groep mensen bevindt zich een groot aantal zelfstandigen zonder personeel, de zogenaamde zzp'ers.

Bron 17: Marktwerving ook voor sociale zekerheid

Het Financieele Dagblad

Het is een hardnekkig misverstand dat verzekeraars meestal zzp'ers niet willen verzekeren vanwege het hogere risico. Aan het weigeren van klanten kun je niet verdienen. Zzp'ers moeten een verzekering kunnen sluiten met een premie die in een goede verhouding staat tot het risico dat wordt gelopen.

Er zijn diverse betaalbare arbeidsongeschiktheidsverzekeringen voor zzp'ers. Verzekeraars beseffen dat de groeiende markt van zzp'ers kansen biedt, mits ze producten bieden die tegemoetkomen aan de wensen van deze ondernemers. Ook bieden verzekeraars volop keuzemogelijkheden ten aanzien van de hoogte van de uitkering, de wachttijd na het ontstaan

Opdracht 23*

- a) Leg uit dat bij arbeidsongeschiktheidsverzekeringen voor zzp's het probleem van moral hazard veel minder een rol speelt dan bij de WIA.
b) Leg uit dat bij een arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zzp'ers de kans op asymmetrische informatie groot is.
c) Leg uit waarom averechtse selectie geen rol speelt bij een wet als de WIA.

Bron 18: Vergrijzing, activerende sociale zekerheid en solidariteit

Harrie Verbon, Universiteit van Tilburg

Een reactie op *Overmoed en Onbehagen* door Bert de Vries

... Het arbeidsongeschiktheids criterium in de WAO was echter zo ruim omschreven dat vrijwel iedere kwaal er onder kon vallen. Het was in feite voor een beoordelend medicus vrijwel onmogelijk eenduidig vast te stellen dat iemand *niet* arbeidsongeschikt was. Alleen daarom al is het geen wonder dat het beroep op de WAO per hoofd van de beroepsbevolking in Nederland ongeveer twee keer zo groot is als in andere West Europese landen.

In Nederland heeft dit gegeven in de politiek diverse malen tot ingrepen in de regelingen geleid, veelal zonder veel effect op de instroom in de WAO.

Na de

laatste herziening van de WAO (nu WIA geheten: "Wet Werk en Inkomen naar

Arbeidsvermogen") wordt alleen een uitkering verstrekt aan diegenen die 'volledig en onomkeerbaar arbeidsongeschikt' zijn. Voorheen was het voldoende

om zonder meer arbeidsongeschikt te zijn. Van deze maatregel wordt veel verwacht. De huidige publieke uitvoerder van de WIA, de UWV, heeft bijvoorbeeld berekend dat onder deze maatregel de instroom in de WIA tot 16.400 per jaar zal kunnen dalen. Gemiddeld was de instroom in de WAO in de

afgelopen dertig jaar rond de tachtigduizend mensen.

Bron: <http://center.uvt.nl/staff/verbon> , maart 2006

- d) Leg uit waarom er met de vernieuwde WAO (nu WIA) minder sprake zal zijn van moral hazard.